

УДК: 343.13

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.3.47>

ПРОКУРОР ЯК СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ДОКАЗУВАННЯ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Беспалько І.Л.,
*кандидатка юридичних наук, доцентка,
асистентка кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
ORCID 0000-0001-7161-1720*

Беспалько І.Л. Прокурор як суб'єкт кримінального процесуального доказування під час досудового розслідування.

Згідно зі ст. 131¹ Конституції України (далі – КУ), ст. 36 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) прокурор у кримінальному провадженні здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва. По суті це означає, що саме на прокурора покладається обов'язок організації процесу досудового розслідування, визначення його напрямів, координація проведення процесуальних дій, забезпечення дотримання під час кримінального провадження вимог законів України. Здійснюючи процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, прокурор має постійний доступ до процесуальної інформації, обізнаний про всі ключові рішення, що приймаються слідчим, зобов'язаний своєчасно усувати порушення закону, та на підставі зібраних під його керівництвом доказів згодом підтримує публічне обвинувачення в суді. Прокурор є тією посадовою особою, яка приймає участь на протязі всього кримінального провадження. Безумовно, на кожній окремій стадії функції і повноваження є різними та відображають особливості того або іншого етапу кримінального провадження. В межах статті розглядаються особливості участі прокурора у процесі доказування під час досудового розслідування. Дана стадія представляє собою регламентовану кримінальним процесуальним законом діяльність органів досудового розслідування, прокурора спрямована на швидке, повне і неупереджене встановлення обставин вчиненого кримінального правопорушення, з тим, щоб кожний, хто його вчинив, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Доказування в кримінальному процесі завжди було однією з найбільш обговорюваних проблем серед науковців та практиків. Така ситуація насамперед пояснюється значенням доказів та процесу доказування. В цілому можна зазначити, що основною метою кримінального провадження є встановлення обставин, які передбачені у ст. 91 КПК. Саме цією статтею визначається фактичний напрям кримінальної процесуальної діяльності, адже для досягнення мети розслідування, справедливого судового розгляду необхідно встановити подію кримінального правопорушення, особу, яка його вчинила, причинно-наслідковий зв'язок між діянням та даною особою. Фактично процес доказування визначає сутність всього кримінального провадження, адже спрямоване на досягнення основних завдань кримінального процесу. Ключову роль у цій діяльності відіграють його уповноважені учасники. Особливо це стосується слідчого (дознавача) та прокурора, на яких законом покладено обов'язок доказування. Відповідно саме ці учасники кримінального процесу шляхом збирання, перевірки та оцінки доказів формують вектор кримінального провадження, який визначатиме і хід як досудового розслідування, так і судового розгляду. І хоча суб'єктом, уповноваженим на проведення досудового розслідування, є слідчий, більш значимий вплив на процес доказування у кримінальному провадженні здійснює саме прокурор. Він, будучи процесуальним керівником, повинен контролювати хід досудового розслідування, а в момент складання підозри та затвердження обвинувального акта – об'єктивно оцінити всі зібрані докази насамперед з точки зору їх належності, допустимості, достовірності і достатності.

Тому, дана стаття присвячена дослідженню діяльності прокурора як суб'єкта доказування в кримінальному провадженні під час досудового розслідування. У роботі проаналізовано чинне законодавство України, наукові дослідження щодо доказової діяльності прокурора в кримінальному процесі. Матеріали статті представляють як теоретичну, так і практичну цінність. Вони можуть бути використані для подальшого наукового дослідження особливостей вітчизняного кримінального процесуального доказування, а також для належного розуміння та здійснення його правозастосовної кримінальної процесуальної діяльності.

Ключові слова: кримінальне процесуальне доказування, докази, суб'єкти доказування, прокурор, форми участі прокурора у доказування під час досудового розслідування.

Bespalko I.L. The prosecutor as a subject of criminal procedural evidence during the pre-trial investigation.

According to Art. 131¹ of the Constitution of Ukraine, Art. 36 of the Criminal Procedure Code of Ukraine (hereinafter referred to as the CPC), the prosecutor in criminal proceedings supervises compliance with the laws during the pre-trial investigation in the form of procedural guidance. In essence, this means that it is the prosecutor who is responsible for organizing the pre-trial investigation process, determining its directions, coordinating the conduct of procedural actions, and ensuring compliance with the requirements of the laws of Ukraine during criminal proceedings. When carrying out procedural guidance of the pre-trial investigation, the prosecutor has constant access to procedural information, is aware of all key decisions made by the investigator, is obliged to promptly eliminate violations of the law, and on the basis of the evidence collected under his leadership, subsequently supports the public prosecution in court. The prosecutor is the official who takes part throughout the entire criminal proceedings. Of course, at each separate stage, the functions and powers are different and reflect the peculiarities of a particular stage of criminal proceedings. The article examines the features of the prosecutor's participation in the process of providing evidence during the pre-trial investigation. This stage is regulated by criminal procedural law and is aimed at the rapid, complete and impartial establishment of the circumstances of the criminal offense committed, so that everyone who committed it was held accountable to the extent of their guilt, no innocent person was accused, no person was subjected to unjustified procedural coercion and that due legal procedure was applied to each participant in the criminal proceedings.

Evidence in criminal proceedings has always been one of the most discussed problems among scientists and practitioners. This situation is primarily explained by the importance of evidence and the process of providing evidence. In general, it can be noted that the main purpose of criminal proceedings is the establishment of circumstances stipulated in Art. 91 of the Code of Criminal Procedure. It is this article that determines the actual direction of criminal procedural activity, because in order to achieve the goal of the investigation and a fair trial, it is necessary to establish the event of a criminal offense, the person who committed it, the causal relationship between the act and this person. In fact, the process of proving determines the essence of the entire criminal proceedings, because it is aimed at achieving the main objectives of the criminal process. Its authorized participants play a key role in this activity. This especially applies to the investigator (investigator) and the prosecutor, who are charged with the duty of proof by law. Accordingly, it is these participants in the criminal process, by collecting, verifying and evaluating evidence, form the vector of criminal proceedings, which will determine the course of both the pre-trial investigation and the trial. And although the subject authorized to conduct the pre-trial investigation is the investigator, it is the prosecutor who has a more significant influence on the process of proving in criminal proceedings. He, as the procedural leader, must control the course of the pre-trial investigation, and at the time of drawing up suspicion and approving the indictment, objectively assess all the collected evidence, primarily from the point of view of its relevance, admissibility, reliability and sufficiency.

Therefore, this article is devoted to the study of the prosecutor's activities as a subject of evidence in criminal proceedings during the pre-trial investigation. The work analyzes the current legislation of Ukraine, scientific research on the evidentiary activities of the prosecutor in criminal proceedings. The materials of the article are of both theoretical and practical value. They can be used for further scientific research of the features of domestic criminal procedural evidence, as well as for proper understanding and implementation of its law-enforcement criminal procedural activity.

Key words: criminal procedural evidence, evidence, subjects of evidence, prosecutor, forms of participation of the prosecutor in evidence during the pre-trial investigation.

Постановка проблеми. Посилення ролі прокурорів шляхом здійснення ними нагляду у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням вимагає дослідження особливостей реалізації ними своїх процесуальних повноважень щодо ключових напрямів кримінальної процесуальної діяльності. Однак, питання участі прокурора у доказуванні у кримінальному провадженні в умовах нового кримінального процесуального законодавства не часто були предметом спеціальних досліджень, хоча потреба наукового аналізу у відповідному забезпеченні діяльності прокурора у цьому напрямі кримінальної процесуальної діяльності є очевидною. Водночас правильне окреслення ролі та встановлення місця прокурора під час здійснення досудового розслідування у кримінальному провадженні з урахуванням специфічних функцій, які на нього покладаються у сфері доказування, дасть змогу розкрити зміст і межі діяльності прокурора взагалі. Для кримінального провадження прокурор є обов'язковим і необхідним суб'єктом, який приводить його у рух і надає йому змісту своєю діяльністю. Для прокурора кримінальне провадження є основною сферою реалізації його завдань та функцій. Відтак, кримінальне провадження і прокурор не можуть існувати нарізно. Зважаючи на це, дослідження прокурорської діяльності передбачає аналіз основних проблем кримінального процесу, а розв'язання останніх ґрунтується на визначенні ролі й місця в кримінальному процесуальному доказуванні прокурора.

Стан опрацювання. Особливостям кримінальної процесуальної діяльності прокурора та процесу доказування у кримінальному провадженні свої наукові роботи присвячували такі вчені-юристи, як О.С. Александров, Р.С. Белкін, А.Р. Белкін, В.В. Вапнярчук, Т.В. Варфоломєєва, В.П. Гмирко, В.Г. Гончаренко, Ю.М. Грошевий, Є.Г. Коваленко, В.К. Лисиченко, В.Т. Нор, М.А. Погорецький, С.М. Стахівський, Л.Д. Удалова, М.Є. Шумило та інші. Праці цих науковців мають фундаментальне значення для теорії доказування та кримінального процесу в цілому. Разом із тим залишається багато не вирішених питань в даній сфері.

Проблемам визначення поняття, змісту та сутності діяльності прокурора у кримінальному провадженні приділяли увагу у своїх роботах С.А. Альперт, Ю.М. Грошевий, І.В. Гловюк, П.С. Елькінд, В.С. Зеленецький, П.М. Каркач, О.В. Капліна, В.В. Колодчин, М.І. Курочка, О.П. Кучинська, А.В. Лапкін, І.Є. Марочкін, В.Т. Маляренко, О.Р. Михайленко, В.В. Молдован, Є.С. Немчинов, Г.А. Ніколайчук, В.Т. Нор, А.І. Палюх, І.В. Рогатюк, В.М. Савицький, В.А. Стремівський, М.С. Строгович, М.П. Тахтаров, О.М. Толочко, А.Р. Туманянц, В.М. Юрчишин та інші.

Мета статті полягає у розкритті правової природи і теоретичної основи участі прокурора в доказуванні під час досудового розслідування; розробленні положень теоретичного і практичного характеру, що розкривають зміст і правову сутність статусу прокурора під час кримінального процесуального доказування, а також формулювання науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо удосконалення кримінального процесуального законодавства та практики його застосування в аспекті предмета дослідження.

Викладення основного матеріалу. У кримінальному процесі як науці, галузі права і практичній діяльності все зводиться до доказування і доказів, бо вони є основним змістом кримінального процесу. Для успішного вирішення завдань кримінального провадження слідчий, прокурор, суд зобов'язані встановити, чи відбулася сама подія, яке кримінальне правопорушення було вчинено, хто винуватий у його вчиненні, й інші обставини, що мають значення для законного та обґрунтованого вирішення кримінального провадження. Кримінальне процесуальне доказування – це регламентована кримінальним процесуальним законом діяльність суб'єктів кримінального провадження по збиранню й дослідженню (перевірці й оцінці) доказів, формуванню на їх підставі власних правових позицій та їх реалізації [3, с. 147]

За своєю гносеологічною суттю кримінальне процесуальне доказування – пізнавальна діяльність, наслідком здійснення якої є формування суб'єктивного образу об'єктивної дійсності про подію минулого [2, с. 75]. Треба зазначити, що пізнання обставин кримінального правопорушення, на відміну від пізнання в інших сферах людської діяльності, відбувається за специфічною формою доказування, яка складається із збирання, перевірки й оцінки доказів і полягає в розумовій та практичній діяльності органів досудового розслідування, прокуратури та суду стосовно встановлення винуватості обвинуваченого й обґрунтування його вини.

Новели інституту доказування, пов'язані зі встановленням у ст. 23 КПК вимоги безпосередності дослідження судом доказів та неможливості визнання доказами відомостей, що містяться в показаннях, речах і документах, які не були предметом безпосереднього дослідження суду, крім виняткових випадків (ст. 225 та ст. 317 КПК), де регламентовано, що в процесі підготовчого про-

вадження до обвинувального акта долучаються не докази, а документи та інші матеріали. Це дає підстави для стверджень деяких науковців, що під час досудового розслідування сторони збирають матеріали про джерела майбутніх доказів – носіїв даних про факти обставин, які підлягають доказуванню, а не докази. Докази ж з'являються в результаті змагального судового процесу в суді та покладаються в основу прийняття судом процесуальних рішень у справі [1, с. 42]. З такою позицією стосовно оцінки нормативних положень КПК ми погодитися не можемо з огляду на те, що: по-перше, її схвальне сприйняття ставить під сумнів реальну законність процесуальних рішень прокурора, керівника органу досудового розслідування, слідчого під час досудового розслідування, а по-друге, нівелює положення загальної засади кримінального провадження – змагальність сторін та свободу в поданні ними суду своїх доказів і доведенні перед судом їх переконливості, зміст якої, зокрема, полягає в тому, що сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання й подання до суду речей, документів, інших доказів (ч. 2 ст. 22 КПК). Результати аналізу положень норм доказового права чинного КПК дають підстави для обґрунтованого висновку, що докази у кримінальному провадженні з'являються не лише на судових стадіях, а й на стадії досудового розслідування, оскільки прокурор, слідчий, дізнавач як і суд, встановлюють за допомогою доказів наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. Обґрунтованою є позиція професора М.Є. Шумила, відповідно до якої процесуальний етап формування складу кримінально-судових доказів починається в стадії досудового розслідування, де воно здійснюється в рамках притаманних йому інквізиційних процедур як наслідок реалізації засади *favor procuratori* [5, с. 102].

Правовий статус прокурора у кримінальному провадженні визначається ст. 131¹ КУ, КПК, ЗУ «Про прокуратуру». Важливе значення у визначенні правового статусу прокурора відіграють підзаконні акти, зокрема, накази Генеральної прокуратури України, в яких містяться положення, спрямовані на підвищення ефективності прокурорської діяльності, вирішення завдань прокурора в кримінальному провадженні, створення необхідних умов для реалізації покладених на нього державою функцій. У своїй діяльності прокурори також зобов'язані дотримуватися етичних норм, які містяться у Кодексі професійної етики та поведінки прокурорів.

Прокурор – учасник кримінального провадження, на якого в КУ покладено виконання наступних функцій: 1) підтримання публічного обвинувачення в суді; 2) організація і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку; 3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом (ст. 131¹ КУ). У ст. 2 ЗУ «Про прокуратуру» вони визначаються дещо по іншому, а саме: «На прокуратуру покладаються такі функції: 1) підтримання державного обвинувачення в суді; 2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим Законом та главою 12 розділу III Цивільного процесуального кодексу України; 3) нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство; 4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян. Аналізуючи ці два визначальні для прокурора нормативні акти, ми бачимо, що функціями, які покладаються на прокурора під час досудового розслідування є: 1) організація і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку; 2) нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство. Тому, здійснюючи повноваження, спрямовані на реалізацію саме цих функцій, прокурор приймає активну участь у процесі доказування.

Прокурор, який здійснюватиме повноваження прокурора у конкретному кримінальному провадженні, визначається керівником відповідного органу прокуратури та здійснює свої повноваження з самого його початку до завершення (ст. 37 КПК). Таким чином забезпечується принцип незмінюваності прокурора, який спрямований на ефективність здійснення процесуального керівництва досудовим розслідуванням, згодом підтримання публічного обвинувачення в суді. Враховуючи те, що процесуальне керівництво є самостійним напрямом діяльності прокурора у кримінальному провадженні, спрямованим на забезпечення швидкого, повного, неупередженого та всебічного досудового розслідування, важливе місце посідає його діяльність щодо збирання,

перевірки доказів і надання їм належної оцінки. Відповідно до ч. 2 ст. 36 КПК прокурор є процесуальним керівником досудовим розслідуванням. Тому цілком правомірним буде визнання за прокурором повноважень з керівництва доказуванням під час досудового розслідування.

Ч. 1 ст. 92 КПК покладає обов'язок доказування на сторону обвинувачення. З метою виконання цієї норми посадові особи, які належать до сторони обвинувачення, уповноважені здійснювати збирання доказів шляхом проведення С(Р)Д і НС(Р)Д, витребування й отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових і фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених законом (ч. 2 ст. 93 КПК). Саме сторона обвинувачення зобов'язана всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень (ч. 2 ст. 9 КПК). Згідно з ст. 36 КПК, прокурор, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог КПК, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові й інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення прокурора.

Багатостадійність кримінального провадження, конституційні функції, особлива роль прокурора, який здійснює нагляд у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, обумовлюють широкий спектр його повноважень, які можна класифікувати за різними підставам. Так можна виділити ті, які пов'язані із організацією та рухом кримінального провадження: збирати докази, у порядку передбаченому законом (ч. 2 ст. 22, частини 1-2 ст. 93 КПК); доручати слідчому, органу досудового розслідування проведення у встановлений строк С(Р)Д, НС(Р)Д, інших процесуальних дій або давати вказівки щодо їх проведення, а в необхідних випадках – особисто проводити С(Р)Д та процесуальні дії в порядку, визначеному КПК (п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК); доручати проведення С(Р)Д та НС(Р)Д відповідним оперативним підрозділам (п. 5 ч. 2 ст. 36 КПК); приймати процесуальні рішення, у тому числі щодо визначення підслідності, закриття кримінального провадження, продовження строків досудового розслідування, об'єднання та виділення матеріалів досудового розслідування у випадках та за наявності підстав, передбачених КПК (п. 9 ч. 2 ст. 36, ч. 10 ст. 216, ч. 5 ст. 217, ч. 1, 3 ст. 110 КПК); повідомляти особі про підозру (п. 11 ч. 2 ст. 36, ст. 481 КПК); самостійно подавати слідчому судді клопотання про проведення С(Р)Д, НС(Р)Д, інших процесуальних дій у випадках, передбачених КПК (п. 10 ч. 2 ст. 36 КПК); самостійно складати клопотання про застосування ПЗМХ або ПЗВХ та звертатися з ними до суду (пп. 13-14 ч. 2 ст. 36 КПК); укладати угоду про визнання винуватості з підозрюваним або обвинуваченим (п. 2 ч. 1 ст. 468 КПК); звертатися до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності (п. 14 ч. 2 ст. 36 КПК) тощо. Безумовно, реалізація прокурором даних повноважень можлива лише шляхом його участі у процесі доказування.

Запроваджений чинним КПК нагляд прокурора за додержанням законів під час досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням є основою формування управлінських відносин між прокурором як процесуальним керівником у конкретному кримінальному провадженні та слідчим, що його розслідує. Особливостями таких управлінських відносин є те, що вони передбачають, з одного боку, обов'язок слідчого погоджувати у прокурора клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, повідомлення про підозру, проведення у передбачених КПК випадках С(Р)Д і НС(Р)Д, подання йому на затвердження обвинувального акта, клопотання про застосування ПЗМХ або ПЗВХ, а з іншого – залишають за слідчим право самостійно розпочати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених КПК, проводити С(Р)Д і НС(Р)Д, доручати їх проведення відповідним оперативним підрозділам, призначати ревізії та перевірки у порядку, визначеному законом, приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених КПК, у тому числі щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав, передбачених статтею 284 КПК, здійснювати інші повноваження, передбачені кримінальним процесуальним законом (ч. 2. ст. 40 КПК). Таким чином, законодавець не дистанціює прокурора від діяльності слідчого зі збирання доказів у кримінальному провадженні, а закріплює за ним можливість за необхідності особисто проводити С(Р)Д та процесуальні дії в порядку, визначеному КПК, доручати проведення С(Р)Д і НС(Р)Д відповідним оперативним

підрозділам, призначати ревізії та перевірки у порядку, визначеному законом, приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених КПК, повідомляти особі про підозру, пред'являти цивільний позов, затверджувати чи відмовляти у затвердженні обвинувального акта, клопотань про застосування ПЗМХ чи ПЗВХ, вносити зміни до складеного слідчим обвинувального акта чи зазначених клопотань, самостійно складати обвинувальний акт чи зазначені клопотання (п.п. 4, 5, 6, 9, 11, 12, 13 ч. 2 ст. 36 КПК).

Прокурор не просто досліджує всі обставини провадження, його діяльність зумовлена особливою процесуальною метою – обґрунтуванням підозри (обвинувачення), яке потім він буде підтримувати перед судом. Прокурор, зрештою, відповідає за справедливість, обґрунтованість обвинувачення – адже саме він передає матеріали кримінального провадження на вирішення суду. Прокурор зобов'язаний ще в процесі розслідування вжити заходів до встановлення всіх обставин, що викривають підозрюваного, піддати їх ретельній перевірці і врахувати обставини, що вказують на його користь. Без цього прокурор не зможе зробити правильний висновок про винуватість особи [4, с. 132].

Роль прокурора у доказуванні на досудовому розслідуванні має певну специфіку через наглядний характер його керівних повноважень. Перш за все слід відзначити необхідність правильної постановки прокурорського керівництва в стадії досудового розслідування в момент отримання заяви чи повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення, оскільки від своєчасності початку досудового розслідування багато в чому залежить можливість встановити всі обставини події, що відбулася. Прокурор повинен своєчасно вивчати матеріали, документи та інші відомості про вчинені кримінальні правопорушення, контролювати законність початку досудового розслідування та закриття кримінального провадження. Прокурор повинен здійснювати нагляд за своєчасністю і кваліфікованим проведенням невідкладних С(Р)Д, з'ясовувати, чи використано слідчим усі можливості для виявлення і закріплення доказів. Прокурор має перевіряти, чи всі версії про характер розслідуваного діяння та осіб, які його вчинили, висунуто. Лише за результатами цієї діяльності можливе забезпечення проведення належного досудового розслідування у кримінальному провадженні.

Особливого значення набуває нагляд прокурора за формуванням, повідомленням, доказуванням підозри, створенням процесуальних умов для успішного ведення розслідування. Прокурор повинен з'ясувати, чи правильно визначено завдання доказування у провадженні; чи виконує слідчий зобов'язання швидко, повно та неупереджено перевіряти зібрані у провадженні докази (особливо докази підозрюваного про непричетність до кримінального правопорушення); чи всі обставини взяті до уваги при вирішенні питання про повідомлення про підозру.

Важливе значення для успішного розслідування має таке повноваження прокурора, як погодження постанов слідчого про зупинення кримінального провадження. У низці випадків має місце передчасне винесення на погодження прокурору постанови про зупинення провадження при неповноті й однобічності розслідування, коли у провадженні не було виконано необхідні С(Р)Д та інші заходи, не перевірено всі версії. Наслідком такого рішення є не тільки затягування розслідування, а й небезпека втрати доказів. Своєчасна та якісна перевірка прокурором таких кримінальних проваджень сприяє з'ясуванню всіх обставин вчиненого кримінального правопорушення. Необхідною умовою для швидкого, повного і неупередженого розслідування, засобом усунення порушень законності та слідчих помилок є відсторонення слідчого, який допустив порушення закону, від розслідування і передача кримінального провадження іншому слідчому.

У зв'язку з цим прокурор наділяється широким колом повноважень щодо збирання доказів у кримінальному провадженні. В науці кримінального процесу їх поділяють за функціональним принципом на три категорії: координуючу, безпосередню, наглядову. *Координуюча діяльність прокурора* полягає у визначенні напрямку проведення досудового розслідування, встановленні меж збирання доказів у кримінальному провадженні, спрямуванні діяльності слідчих та оперативних підрозділів на встановлення всіх необхідних обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, для прийняття законного й обґрунтованого рішення. З метою виконання координуючої ролі прокурор надає вказівки слідчому на проведення С(Р)Д і НС(Р)Д. Шляхом використання координуючих повноважень процесуальний керівник визначає коло обставин, які підлягають доказуванню у конкретному кримінальному провадженні, визначає виконавців окремих процесуальних дій, забезпечує швидке та повне збирання всіх необхідних доказів у кримінальному провадженні. *До безпосередньої діяльності* зі збирання доказів нале-

жить передбачене п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК право прокурора особисто проводити С(Р)Д та приймати процесуальні рішення, а також підтримувати публічного обвинувачення в суді. Так, наприклад, прокурором може бути проведено додатковий допит підозрюваного, який можливо дає неправдиві показання з метою протидії досудовому розслідуванню й ухилення від кримінальної відповідальності. Безпосередня участь прокурора у проведенні С(Р)Д дає змогу забезпечити належну перевірку тих обставин вчинення кримінального правопорушення, які вірогідно будуть предметом розбіжностей під час судового розгляду. *Наглядова діяльність прокурора* щодо збирання доказів полягає у забезпеченні законності збирання доказів слідчими й оперативними підрозділами. До такої діяльності можна віднести погодження клопотань слідчого про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, погодження клопотань слідчого про проведення НС(Р)Д, а також вивчення шляхів отримання доказів, перевірку таких доказів з огляду на їх допустимість, належність, достовірність і достатність, проведення перевірок належного зберігання речових доказів тощо [2, с. 124–126].

На наш погляд, більш правильно під час досудового розслідування виділяти наступні форми участі прокурора у процесі доказування, *по-перше*, шляхом безпосередньої участі у збиранні та перевірці доказів і, *по-друге*, – оцінюючи докази під час вивчення матеріалів кримінальних проваджень, що надходять до нього від слідчого. Керуючись цим твердженням, можна визначити форми участі прокурора у доказуванні під час досудового розслідування як особливі способи здійснення ним пошуково-пізнавальної діяльності, що полягають у здійсненні *безпосередньо* прокурором С(Р)Д та інших процесуальних дій або даванні вказівок чи доручень слідчому, керівнику органу досудового розслідування, оперативному підрозділу, спрямованих на збирання, перевірку доказів з метою встановлення обставин, які підлягають доказуванню під час кримінального провадження (*опосередкована форма*).

Про *безпосередню* участь прокурора у збиранні та перевірці доказів йдеться в тих випадках, коли прокурор: 1) бере участь у проведенні С(Р)Д; 2) проводить С(Р)Д самостійно; 3) особисто розпочинає розслідування у кримінальному провадженні (особливий випадок); 4) бере участь у проведенні розслідування у складі слідчої групи. Безпосередня участь прокурора в розслідуванні – найефективніший метод здійснення нагляду за процесом доказування. Оскільки, беручи участь у проведенні С(Р)Д, прокурор має можливість попередити порушення закону, надати самій дії належний напрям і забезпечити найповніше виявлення і закріплення доказів. Особливого значення це набуває під час проведення невідкладних С(Р)Д із виявлення і закріплення слідів злочину, від їх результатів багато в чому залежить подальший напрям розслідування.

До *опосередкованої* форми належать дії, де прокурор реалізує свої процесуальні повноваження як процесуальний керівник досудового розслідування кримінального правопорушення через дачу вказівок чи доручень слідчому, керівнику органу досудового розслідування, оперативному підрозділу, спрямованих на збирання, перевірку доказів з метою встановлення обставин, які підлягають доказуванню під час кримінального провадження. У низці випадків саме способи безпосередньої участі прокурора у доказуванні виявляються вельми ефективними для доказування.

Особливу роль відіграє нагляд прокурора за правильністю процесуальних рішень на завершальному етапі розслідування. Прокурор при ознайомленні з матеріалами кримінального провадження, що надійшли з обвинувальним актом, під час вивчення кримінального провадження повинен вирішити питання, чи обґрунтовано висновки слідчого фактичними даними, наявними у провадженні. Якщо прокурор за результатами вивчення матеріалів кримінального провадження дійде висновку про необхідність зібрати додаткові докази, він має право дати обов'язкові для слідчого вказівки про дослідження обставин, що мають значення для кримінального провадження, і проведення конкретних дій зі збирання доказів або особисто прийняти рішення про проведення таких дій (наприклад, призначити експертизу) [4, с. 167].

Прокурор може дати вказівки про перевірку вже наявних доказів, про усунення суперечностей між ними. Вказівки, що даються прокурором у кримінальному провадженні, не тільки констатують допущені слідчим порушення закону і вимагають їх усунення, а й визначають перспективи подальшого розслідування, конкретизують завдання доказування у кожному кримінальному провадженні, тобто є засобом визначення належного напрямку розслідування, його швидкості, повноти та неупередженості.

Висновки. Використання у кримінальному процесуальному законі терміна «процесуальне керівництво» як основної форми «нагляду прокурора під час досудового розслідування» наповнює

його новим змістом. Здійснення прокурором діяльності щодо забезпечення швидкості, повноти і неупередженості досудового розслідування немислиме без використання ним повноважень, спрямованих на реалізацію функції керівництва розслідуванням, яке полягає в тому, що прокурор організовує і контролює діяльність слідчого з доказування у кримінальному провадженні.

Прокурор, як процесуальний керівник досудовим розслідуванням, наділений процесуальними повноваженнями, які дають можливість на його розсуд брати участь у доказуванні в опосередкованій та безпосередній формах. *Опосередкована форма* участі прокурора в доказуванні під час досудового розслідування передбачає реалізацію ним владних повноважень із отримання повного доступу до матеріалів, документів та інших відомостей, що стосуються досудового розслідування, доручення проведення досудового розслідування, давання вказівок щодо проведення у встановлений ним строк С(Р)Д і НС(Р)Д, інших процесуальних дій, погодження або відмову в погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про проведення С(Р)Д і НС(Р)Д, інших процесуальних дій у випадках, передбачених КПК (ч.ч. 2, 3, 4, 10 ст. 36 КПК). *Безпосередня форма* участі прокурора у доказуванні полягає в тому, що прокурор може включатися у процес доказування по кримінальному провадженню самостійно, починаючи досудове розслідування за наявності підстав, передбачених КПК, беручи участь у проведенні С(Р)Д та інших процесуальних дій, а за необхідності – особисто проводячи С(Р)Д та процесуальні дії в порядку, визначеному КПК, доручаючи проведення С(Р)Д і НС(Р)Д та інших процесуальних дій слідчому, органу досудового розслідування, а також С(Р)Д і НС(Р)Д відповідним оперативним підрозділам, приймаючи процесуальні рішення у випадках, передбачених КПК, у тому числі щодо закриття кримінального провадження та продовження строків досудового розслідування за наявності підстав, передбачених законом, повідомляючи особі про підозру, самостійно подаючи слідчому судді клопотання про проведення С(Р)Д і НС(Р)Д, інших процесуальних дій у випадках, передбачених КПК, самостійно складаючи обвинувальний акт чи клопотання про застосування ПЗМХ або ПЗВХ (п.п. 1, 4, 5, 9, 10, 13 ч. 2 ст. 36 КПК), визначаючи, які саме результати НС(Р)Д використовувати в доказуванні (ч. 4 ст.ст. 252, 256 КПК). Якою мірою користуватися цими повноваженнями – прокурор вирішує на свій розсуд, виходячи із ситуації, що склалася у кожному конкретному кримінальному провадженні, де він виступає в ролі процесуального керівника досудовим розслідуванням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гуртієва Л., Лукашкіна Т. Теорія доказів у кримінальному провадженні: навч. метод. посібник. Вид. 2-ге, доп. [Електронне видання] / Л. Гуртієва, Т. Лукашкіна; Нац. у-т «Одес. юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2024 192 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5de19905-4707-468a-b97a-7878dd65e39f/content>.
2. Докази та доказування у кримінальному провадженні : навч. посіб. / Р.І. Благута, Ю.В. Гуцуляк, О.М. Дуфенюк та ін. – Львів: ЛьвДУВС, 2018. 272 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/956/1/%d0%94%d0%be%d0%ba%d0%b0%d0%b7%d0%b8%20%d1%82%d0%b0%20%d0%b4%d0%be%d0%ba%d0%b0%d0%b7%d1%83%d0%b2%d0%b0%d0%bd%d0%bd%d1%8f_2018.pdf.
3. Капліна О.В., Шило О.Г. Кримінальний процес : підручник. Харків: Право, 2018. 584 с.
4. Палюх А.І. Участь прокурора в доказуванні під час досудового розслідування: дис. ...канд. юрид. наук.: 12.00.09 /Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів. 2016. 206 с. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1816/dyspaluh.pdf>.
5. Шумило М.Є. Поняття доказів у кримінальному процесі: пролегомени до розуміння «невловного»... феномену доказового права. *Вісник Кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 95–104. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/3_2015_Shumilo.pdf.